

ΙΔΡΥΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ & ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
FOUNDATION FOR ECONOMIC & INDUSTRIAL RESEARCH

Τσάμη Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα, Τηλ.: 210 92 11 200-10, Fax: 210 92 33 977, www.iobe.gr
11 Tsami Karatassou, 117 42 Athens, Greece, Tel.: +30 210-9211 200-10, Fax: +30210-9233 977

Σχέδιο για τη βιώσιμη ανάπτυξη του αγροτικού τομέα στη Μεσσηνία

Ερευνητές:

Λευτέρης Τσερκέζης
Γιώργος Μανιάτης
Σβέτοσλαβ Ντάντσεβ

Οκτώβριος 2013

Με την ευγενική χορηγία του Ιδρύματος Καπετάν Βασίλη

Copyright © 2013 Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών

Απαγορεύεται η με οιονδήποτε τρόπο ανατύπωση ή μετάφραση οποιουδήποτε μέρους της μελέτης, χωρίς την άδεια του εκδότη.

Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ)
Τσάμη Καρατάσου 11, 117 42 Αθήνα
Τηλ.: (210 9211200-10), Fax: (210 9228130 & 210 9233977)
E-mail: iobe@iobe.gr - URL: <http://www.iobe.gr>

Πρόλογος

Στις σημερινές συνθήκες της δριμύτατης οικονομικής κρίσης που διέρχεται η Ελλάδα, ο ρόλος του αγροτικού τομέα και η δυνητική συνεισφορά του στην οικονομική ανάπτυξη θα πρέπει να επαναπροσδιοριστούν. Κρίσιμο ρόλο καλείται να αναλάβει ο εθνικός σχεδιασμός για την αγροτική ανάπτυξη που θα παρέχει το πλαίσιο και τις στρατηγικές κατευθύνσεις ανάπτυξης σε μεσοπρόθεσμο ορίζοντα, οι οποίες θα καθοδηγούν συγκεκριμένα επιμέρους μέτρα και πολιτικές. Ο τελικός στόχος θα πρέπει να αφορά στη μέγιστη δυνατή αξιοποίηση του δυναμικού του αγροτικού τομέα προς όφελος της οικονομίας, της απασχόλησης, της περιφερειακής ανάπτυξης, της κοινωνικής συνοχής και του περιβάλλοντος.

Με δεδομένο ότι δεν εμφανίζουν όλες οι περιοχές της χώρας κοινά χαρακτηριστικά ως προς την οικονομική και αγροτική διάρθρωση, η διαμόρφωση εθνικής αγροτικής πολιτικής θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη τις διαφοροποιήσεις μεταξύ των περιοχών. Μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο θα πρέπει να παρέχεται η δυνατότητα συμμετοχής των τοπικών φορέων στη διαμόρφωση του εθνικού σχεδίου αγροτικής ανάπτυξης και να ενθαρρύνεται η ανάληψη πρόσθετων δράσεων από τους τοπικούς φορείς της αγροτικής οικονομίας και κάθε άλλο ενδιαφερόμενο μέρος. Οι δράσεις αυτές θα πρέπει να ενισχύουν τα τοπικά πλεονεκτήματα βελτιώνοντας την παραγωγικότητα, την ποιότητα, την εξωστρέφεια, την πρόσβαση στις αγορές των αγροτικών προϊόντων, την καινοτομία κ.λπ. και να επιδιώκουν τη μεγιστοποίηση των ωφελειών για την τοπική κοινωνία, αξιοποιώντας όλες τις δυνατές πηγές στήριξης.

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να συνεισφέρει στη διαμόρφωση ενός σχεδίου για τη βιώσιμη ανάπτυξη του αγροτικού τομέα στην περιφερειακή ενότητα Μεσσηνίας. Στη μελέτη αποτυπώνεται η υφιστάμενη κατάσταση και προσδιορίζονται οι δράσεις καθώς και οι προϋποθέσεις για την επαύξηση των δυνατοτήτων του αγροτικού τομέα και των συνδεδεμένων με αυτόν δραστηριοτήτων, που θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στην περιοχή σε μια περίοδο κατά την οποία τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα έχουν ιδιαίτερως οξυνθεί.

Η Μεσσηνία κατατάσσεται στην ομάδα περιφερειακών ενοτήτων στις οποίες παρατηρείται σαφής διαφοροποίηση / επικέντρωση της παραγωγής προς τη μεταποίηση και τις υπηρεσίες, ενώ η σχετική σημασία του αγροτικού τομέα σε όρους προστιθέμενης αξίας είναι αρκετά μικρότερη αλλά, ταυτόχρονα, πιο σημαντική συγκριτικά με το σύνολο της Επικράτειας. Στον αγροτικό τομέα, η περιοχή χαρακτηρίζεται από χαμηλή

παραγωγικότητα εργασίας και μη ευνοϊκή σύνθεση ανθρώπινου δυναμικού, τόσο σε όρους ηλικιακής δομής, όσο και σε όρους κατάρτισης/εκπαίδευσης. Ωστόσο, η συγκέντρωση μιας κρίσιμης μάζας ποιοτικής παραγωγής συγκεκριμένων αγροτικών προϊόντων μπορεί να αποτελέσει το μοχλό για περαιτέρω ανάπτυξη και αξιοποίηση των συνεργειών με άλλους κλάδους της μεταποίησης και των υπηρεσιών.

Λαμβάνοντας υπόψη και αξιολογώντας τα πλέον πρόσφατα διαθέσιμα δεδομένα για τη Μεσσηνία, η μελέτη περιλαμβάνει:

- Ανάλυση των βασικών κοινωνικοοικονομικών και δημογραφικών δεδομένων της περιφερειακής ενότητας Μεσσηνίας. Στο τμήμα αυτό παρουσιάζονται στοιχεία (π.χ. κατά κεφαλή ΑΕΠ, πληθυσμιακή σύνθεση, απασχόληση, επίπεδο εκπαίδευσης ανθρώπινου δυναμικού, κ.ά.), με τα οποία αποτυπώνεται η θέση της Μεσσηνίας σε σχέση με το σύνολο της χώρας και τις υπόλοιπες περιφερειακές ενότητες της περιφέρειας Πελοποννήσου.
- Ανάλυση της δομής της οικονομικής δραστηριότητας. Στο τμήμα αυτό χαρτογραφούνται οι οικονομικές δραστηριότητες στη Μεσσηνία (πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής τομέας) και εξετάζεται η συνεισφορά τους στην τοπική οικονομία.
- Ανάλυση της δομής των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, της απασχόλησης και της παραγωγής των βασικών μεσσηνιακών αγροτικών προϊόντων.
- Ανάλυση του οικονομικού αντίκτυπου του πρωτογενούς τομέα στη Μεσσηνία και των διασυνδέσεών του με άλλους τομείς.
- Εξέταση του πλαισίου αγροτικής πολιτικής που μπορεί να υποστηρίξει τη βιώσιμη αγροτική ανάπτυξη της περιοχής. Στο τμήμα αυτό παρουσιάζεται η νέα Κοινή Αγροτική Πολιτική, οι πιθανές επιπτώσεις στον αγροτικό τομέα της περιοχής και τα εργαλεία που προσφέρει για την αγροτική ανάπτυξη τα επόμενα χρόνια.
- Ανάλυση των δυνατών σημείων, των αδυναμιών, των ευκαιριών και των απειλών που αντιμετωπίζει ο αγροτικός τομέας και οι συνδεδεμένες με αυτόν δραστηριότητες στη Μεσσηνία, καθώς και ανάδειξη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της περιοχής, αξιολόγηση του βαθμού στον οποίο έχουν αυτά αξιοποιηθεί και των ευκαιριών οι οποίες παρουσιάζονται.
- Η μελέτη ολοκληρώνεται με τη διατύπωση προτάσεων για δράσεις που θα βελτιώσουν τις προοπτικές και τη συμβολή του αγροτικού τομέα στην ανάπτυξη της περιοχής. Ορισμένες από τις προτάσεις θα μπορούσαν να υποστηριχθούν από προγράμματα στην

επόμενη περίοδο κοινοτικών ενισχύσεων (2014-2020), προκειμένου να διευκολυνθεί η βιώσιμη αγροτική ανάπτυξη της περιοχής.

Περίληψη

Η παρούσα μελέτη επιχειρεί να συνεισφέρει στη διαμόρφωση ενός σχεδίου για τη βιώσιμη ανάπτυξη του αγροτικού τομέα στην περιφερειακή ενότητα Μεσσηνίας. Στη μελέτη αρχικά εξετάζονται τα βασικά δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά της Μεσσηνίας και αναλύεται η δομή της αγροτικής παραγωγής, ιδιαίτερα σε σχέση με τις υπόλοιπες περιφερειακές ενότητες της Πελοποννήσου, καθώς και το οικονομικό αποτύπωμα του αγροτικού τομέα στη Μεσσηνία. Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι τελευταίες εξελίξεις σε σχέση με το πλαίσιο στήριξης του αγροτικού τομέα και επιχειρείται μια πρώτη αξιολόγηση του αντίκτυπου που ενδέχεται να έχουν οι αλλαγές στην ΚΑΠ για τον αγροτικό τομέα στη Μεσσηνία. Αναλύονται, επίσης, τα πλεονεκτήματα, οι αδυναμίες, οι ευκαιρίες και οι απειλές για τον αγροτικό τομέα στη Μεσσηνία και, τέλος, προσδιορίζονται ενδεικτικοί στόχοι και δράσεις για την επαύξηση των δυνατοτήτων του αγροτικού τομέα και των συνδεδεμένων με αυτόν δραστηριοτήτων, που θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη και στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας στην περιοχή σε μια περίοδο κατά την οποία τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα έχουν ιδιαίτερος οξυνθεί.

Δημογραφικά και οικονομικά χαρακτηριστικά της Μεσσηνίας

Εν μέσω αρνητικών δημογραφικών εξελίξεων κατά τη διάρκεια της περιόδου 2001-2011 – μείωση κατά 4% του μόνιμου πληθυσμού της Μεσσηνίας, έναντι μείωσης 3,3% για την περιφέρεια Πελοποννήσου και σαφούς τάσης γήρανσης του πληθυσμού – το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Μεσσηνίας ανήλθε στις €14 χιλιάδες ευρώ το 2010. Το μέγεθος αυτό αντιστοιχεί στο 88% του κατά κεφαλήν ΑΕΠ της περιφέρειας Πελοποννήσου, από 77% το 2002, καθιστώντας τη Μεσσηνία τη μοναδική περιφερειακή ενότητα της Πελοποννήσου που βελτίωσε μεταξύ των ετών 2002-2010 τόσο την απόλυτη όσο και τη σχετική της θέση σε όρους κατά κεφαλήν ΑΕΠ.

Το επίπεδο εκπαίδευσης του πληθυσμού είναι σχετικά χαμηλό, καθώς το 50,3% του πληθυσμού δεν έχει ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, έναντι 43,1% στην επικράτεια, ενώ το

8,1% είναι απόφοιτοι τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, έναντι 12,3% στην επικράτεια. Τόσο το ποσοστό απασχόλησης (75,1%) όσο και το ποσοστό συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό (63,5%) στη Μεσσηνία είναι υψηλότερο σε σχέση με την επικράτεια. Ωστόσο, το ποσοστό ανεργίας αυξήθηκε σημαντικά το 2012 και διαμορφώθηκε σε 23,8%, κοντά στο μέσο όρο της χώρας.

Κατά τη διάρκεια της τελευταίας τριετίας 2011-2013, η οποία χρονικά συμπίπτει με την πλήρη εκδήλωση της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, σημειώθηκαν ορισμένες σημαντικές θετικές εξελίξεις στην οικονομία της Μεσσηνίας, οι οποίες φαίνεται ότι επιβράδυναν τις αρνητικές συνέπειες της κρίσης.

Στον αγροτικό τομέα καταγράφηκε βελτίωση των όρων εμπορίας του ελαιολάδου κατά τις περιόδους εμπορίας 2011/12 και ακόμα περισσότερο το 2012/13. Περαιτέρω, σημαντικές επενδύσεις σε τουριστικές εγκαταστάσεις ολοκληρώθηκαν και συνδυάστηκαν με συμφωνίες για απευθείας σύνδεση του αεροδρομίου της Καλαμάτας με μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις, οι οποίες υλοποιήθηκαν το 2012 και με μεγαλύτερη ένταση το 2013. Επιπλέον, η ολοκλήρωση και του τελευταίου τμήματος του οδικού άξονα που συνδέει την Αθήνα με την Καλαμάτα οδήγησε σε περαιτέρω σύντμηση του χρόνου και ουσιαστική βελτίωση των συνθηκών πρόσβασης στη Μεσσηνία. Οι συγκεκριμένες εξελίξεις οδήγησαν σε άνοδο του τουριστικού ρεύματος τη θερινή περίοδο του 2013, τόσο από το εσωτερικό όσο και από το εξωτερικό. Η θετική επίδραση αυτής της μεταβολής είναι σημαντική και για το σύνολο της τοπικής οικονομίας.

Διάθρωση της οικονομικής δραστηριότητας

Ο τομέας των υπηρεσιών συγκέντρωσε το 75,3% της συνολικής προστιθέμενης αξίας στη Μεσσηνία το 2010. Η συμμετοχή της μεταποίησης είναι ελάχιστα χαμηλότερη του εθνικού μέσου όρου (12,8%), ενώ η συμβολή του πρωτογενούς τομέα διαμορφώθηκε το 2010 στο 8,1%. Το μεγαλύτερο μέρος της προστιθέμενης αξίας στον τομέα των υπηρεσιών προέρχεται από τους κλάδους Εμπορίου (20,8%), Δημόσιας Διοίκησης (21,2%) και Διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (18,1%). Η συμβολή του πρωτογενούς τομέα παρουσίασε

μεταξύ των ετών 2005-2010 πτωτική τάση, από 12,1% σε 8,1%, ενώ αντίστοιχη αύξηση σημείωσε η συμβολή της μεταποίησης (από 8,6% σε 12,8%). Η συμβολή του πρωτογενούς τομέα στη συνολική απασχόληση ακολούθησε παρόμοια πορεία, μειούμενη από ποσοστό μεγαλύτερο του ενός τρίτου του συνόλου το 2002 σε λίγο πάνω από το ¼ το 2008. Ο τριτογενής τομέας απασχολεί το 56% του εργαζόμενου πληθυσμού της Μεσσηνίας έναντι 50,4% το 2002. Παρόμοια ήταν και η αύξηση της συμβολής της Μεταποίησης στη συνολική απασχόληση, με το εν λόγω ποσοστό να αυξάνεται σταδιακά από το 6% στο 9,5%.

Σε όρους προστιθέμενης αξίας, η Μεσσηνία εξειδικεύεται σταθερά στον πρωτογενή τομέα και στις κατασκευές, ενώ τάσεις εξειδίκευσης στη μεταποίηση εμφανίζονται κατά τα τελευταία έτη. Παρόμοια είναι και τα συμπεράσματα περί εξειδίκευσης και σε όρους απασχόλησης, αν και δεν διαφαίνεται καμία τάση εξειδίκευσης στη μεταποίηση.

Η παραγωγικότητα στη Μεσσηνία είναι χαμηλότερη του μέσου όρου της επικράτειας, αλλά και της περιφέρειας σε κάθε κλάδο οικονομικής δραστηριότητας, δείγμα του ότι οι όποιες τάσεις εξειδίκευσης της μεσσηνιακής οικονομίας δεν έχουν προχωρήσει αρκετά. Περαιτέρω, οι μεταβολές της απασχόλησης στη Μεσσηνία εξαρτώνται κυρίως από τις ιδιαιτερότητες της περιοχής και λιγότερο από τις εθνικές τάσεις ή από ζητήματα διάρθρωσης της οικονομίας.

Η ανάλυση υποδηλώνει αφ' ενός την ύπαρξη ευνοϊκών τοπικών παραγόντων οι οποίοι είναι σε θέση να παρέχουν σημαντική ώθηση στην τοπική οικονομική ανάπτυξη, αφ' ετέρου όμως την ύπαρξη μίας κλαδικής διάρθρωσης η οποία δεν ευνοεί στην ανάπτυξη αυτή.

Διάρθρωση της αγροτικής παραγωγής

Το φαινόμενο του κατακερματισμού των αγροτικών εκμεταλλεύσεων είναι ιδιαίτερα έντονο και στη Μεσσηνία, όπου διαπιστώνονται μικρή μέση έκταση ανά εκμετάλλευση και υψηλά ποσοστά εκμεταλλεύσεων χαμηλής οικονομικής σημασίας. Η ηλικιακή σύνθεση των αγροτών δεν είναι ευνοϊκή, καθώς το 67% των κατόχων γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι άνω των 55 ετών. Στα θετικά στοιχεία περιλαμβάνονται τα συγκριτικά χαμηλότερα ποσοστά εκτάσεων και εκμεταλλεύσεων που βρίσκονται σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, και μια ασθενής τάση αύξησης των εκμεταλλεύσεων με έκταση

μεγαλύτερη των 200 στρεμμάτων. Η αγροτική παραγωγή της Μεσσηνίας εξειδικεύεται στις ελιές ελαιοποιήσεως, στα ξερά σύκα, στην κορινθιακή σταφίδα, στα καρπούζια, στις πατάτες, στα αγγούρια και στις οινοπαραγωγές αμπέλους.

Οι αδυναμίες του κλάδου παραγωγής ελαιολάδου στη Μεσσηνία εντοπίζονται στις εδραιωμένες μορφές οργάνωσης αγοράς, στις ανάγκες ρευστότητας των παραγωγών και στους πιστωτικούς περιορισμούς οι οποίοι έχουν γίνει πιο έντονοι στη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, στο μικρό μέγεθος που δεν ευνοεί επενδυτικές πρωτοβουλίες, στην έλλειψη εμπιστοσύνης στους συνεταιρισμούς, στην έλλειψη κοινού οράματος για το μέλλον της περιοχής, στην έλλειψη συνεργασιών, clusters, συστηματικών συμβουλευτικών υπηρεσιών κ.λπ. Ευκαιρίες για τον τομέα αποτελούν η καλύτερη αξιοποίηση του ΠΟΠ ελαιολάδου, η ενίσχυση της θέσης στην εγχώρια αγορά τυποποιημένου ελαιολάδου, η ενίσχυση των διασυνδέσεων με τη βιομηχανία τροφίμων και τον τουρισμό, η εισαγωγή καινοτομιών στα προϊόντα, η στρόφη στις εξαγωγές τυποποιημένου ελαιολάδου κ.ά. Δεδομένων των τάσεων ταχείας ανάπτυξης των εξαγωγών της Ισπανίας και της Ιταλίας και τη συνακόλουθη πτώση των τιμών, η μεγιστοποίηση της προστιθέμενης αξίας από την εγχώρια παραγωγή ελαιολάδου, με υψηλότερη διείσδυση στις αγορές τελικής κατανάλωσης, καθίσταται πλέον επιτακτική για τη βελτίωση ή έστω τη διατήρηση της οικονομικής δραστηριότητας στον αγροτικό τομέα της Μεσσηνίας. Υπάρχουν σημαντικά περιθώρια αύξησης των εσόδων (τουλάχιστον 50%) από την ανακατεύθυνση των εξαγωγών από την Ιταλία προς άλλες χώρες. Αυτό όμως απαιτεί διαφορετικό μοντέλο οργάνωσης της αγοράς, το οποίο να επιτρέπει την αξιόπιστη εξαγωγή μεγαλύτερων ποσοτήτων τυποποιημένου ελαιολάδου προς τις τελικές αγορές του εξωτερικού.

Το οικονομικό αποτύπωμα του αγροτικού τομέα στη Μεσσηνία

Η συνεισφορά του αγροτικού τομέα στη συνολική προστιθέμενη αξία της Μεσσηνίας διαμορφώθηκε το 2010 σε €163 εκ. Έτσι, το 26% της προστιθέμενης αξίας του τομέα στην περιφέρεια Πελοποννήσου οφείλεται στην Μεσσηνία. Το 8,1% της προστιθέμενης αξίας της περιφερειακής ενότητας προήλθε από τον αγροτικό τομέα, κατά 0,5 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο μερίδιο σε σύγκριση με την περιφέρεια. Στο σύνολο του

αγροτικού τομέα της χώρας η Μεσσηνία προσέφερε το 2,6% της προστιθέμενης αξίας.

Με βάση τους πίνακες εισροών-εκροών, υπολογίζεται ότι για κάθε €1000 που παράγει ο αγροτικός τομέας στη Μεσσηνία, €716 εξάγονται από την περιφερειακή ενότητα προς άλλες περιοχές της χώρας ή το εξωτερικό, €90 κατευθύνονται για τελική κατανάλωση προς τα νοικοκυριά της περιφερειακής ενότητας, €25 πηγαίνουν για αναπλήρωση αποθεμάτων και ως εισροή σε επενδυτικά έργα, ενώ το υπόλοιπο €169 τροφοδοτεί τους κλάδους της τοπικής οικονομίας. Σε επίπεδο κλάδων, ο μεγαλύτερος πελάτης με βάση τις εκτιμήσεις είναι ο ίδιος ο αγροτικός τομέας με €95 (π.χ. ζωοτροφές προς κτηνοτρόφους), ενώ ακολουθεί ο κλάδος τροφίμων-ποτών με €57 ευρώ (ή 5,7% της συνολικής ζήτησης για γεωργικά προϊόντα της Μεσσηνίας) και ο τουριστικός τομέας (ξενοδοχεία και εστιατόρια) με €15 ευρώ. Κάθε ένας από τους υπόλοιπους κλάδους καταναλώνει λιγότερο από 0,1% από την αγροτική παραγωγή της Μεσσηνίας.

Για λόγους σύγκρισης αξίζει να σημειωθεί ότι σε επίπεδο επικράτειας το μερίδιο της ενδιάμεσης ζήτησης (δηλ. της ζήτησης από άλλους κλάδους της οικονομίας) ανέρχεται σε 53%, σαφώς υψηλότερο από το 17% στη Μεσσηνία. Η αρκετά μεγάλη διαφορά στα ποσοστά αποτελεί μια ένδειξη ότι η προστιθέμενη αξία της περιφερειακής ενότητας θα μπορούσε να ήταν υψηλότερη εφόσον η τοπική βιομηχανία τροφίμων, ο τουρισμός και οι λοιποί κλάδοι που χρησιμοποιούν αγροτικά προϊόντα ήταν αναπτυγμένα στο μέσο επίπεδο της χώρας.

Το πλαίσιο στήριξης του αγροτικού τομέα

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΚΑΠ) στηρίζει χρηματοδοτικά τον αγροτικό τομέα ώστε να εξασφαλίζεται η επάρκεια τροφίμων και να προωθείται η ισορροπημένη ανάπτυξη όλων των αγροτικών περιοχών. Ο προϋπολογισμός της ΚΑΠ κατανέμεται σε τρεις στενά αλληλοεξαρτημένες κατηγορίες μέτρων: α) στην εισοδηματική στήριξη των αγροτών (περίπου 70% του προϋπολογισμού), β) στην αγροτική ανάπτυξη (περίπου 20% του προϋπολογισμού με πρόσθετη συγχρηματοδότηση από τα κράτη μέλη), και γ) σε δράσεις στήριξης της αγοράς.

Τον Οκτώβριο του 2011 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε τις τελικές της προτάσεις σχετικά με τους κανονισμούς που θα προσδιορίζουν την ΚΑΠ για την περίοδο μετά το 2013. Προτείνεται να ισχύσει ένα νέο βασικό καθεστώς πληρωμών, το

οποίο θα συνεχίσει να υπόκειται στην «πολλαπλή συμμόρφωση». Από το 2019, τα κράτη μέλη θα υποχρεωθούν να υιοθετήσουν σύστημα ενιαίας ενίσχυσης ανά εκτάριο. Με την προσαρμογή των ενισχύσεων σε εθνικό επίπεδο θα αυξηθούν τα ποσά για όσους σήμερα εισπράττουν λιγότερο από το 90% της μέσης ενίσχυσης ανά εκτάριο στην ΕΕ-27. Για την περίοδο μετά το 2020 έχει διατυπωθεί η πρόθεση για την πλήρη σύγκλιση μέσω της ισότιμης κατανομής των άμεσων πληρωμών σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ.

Το βασικό καθεστώς πληρωμών θα συμπληρώνεται από το λεγόμενο «Πρασίνο» των άμεσων ενισχύσεων, σύμφωνα με το οποίο κάθε εκμετάλλευση θα λαμβάνει πρόσθετη στρεμματική ενίσχυση εφόσον ακολουθεί γεωργικές πρακτικές που είναι επωφελείς για το κλίμα και το περιβάλλον. Το 30% του εθνικού κονδυλίου για άμεσες πληρωμές θα κατευθύνεται υποχρεωτικά σε τέτοιου είδους ενισχύσεις. Δεν προβλέπονται πρόσθετες απαιτήσεις για τους παραγωγούς βιολογικής γεωργίας. Περιοχές με φυσικά μειονεκτήματα θα μπορούν να λαμβάνουν πρόσθετη ενίσχυση μέχρι ποσού που αντιστοιχεί στο 5% των εθνικών πόρων για άμεσες πληρωμές, ενώ επιπλέον ενίσχυση κατά 25% για τα πρώτα 5 χρόνια της εγκατάστασης προβλέπεται για τους νέους αγρότες (ηλικίας μέχρι 40 έτη). Οι συνολικές χρηματοδοτήσεις δεν μπορούν να ξεπεράσουν το 2% των εθνικών κονδυλίων.

Προβλέπεται επίσης η δυνατότητα πληρωμών συνδεδεμένων ενισχύσεων από τα κράτη μέλη, καθώς και η δυνατότητα μεταφοράς έως και του 10% του εθνικού κονδυλίου για τις άμεσες ενισχύσεις στα προγράμματα για την αγροτική ανάπτυξη. Με στόχο την αποφυγή καταβολής ενισχύσεων σε άτομα που δεν έχουν καμία πραγματική γεωργική δραστηριότητα, ο ορισμός του ενεργού αγρότη γίνεται πιο αυστηρός.

Η νέα περίοδος προγραμματισμού για την αγροτική ανάπτυξη θέτει 6 προτεραιότητες συμβατές με τους στόχους της στρατηγικής «Ευρώπη 2020» (αιεφόρος, ευφυής και καθολική ανάπτυξη) στις οποίες θα επικεντρώνονται τα σχετικά προγράμματα. Το νέο πρόγραμμα για την αγροτική ανάπτυξη στην Ελλάδα την περίοδο 2014-2020 βρίσκεται υπό διαμόρφωση, με τις προτεινόμενες στρατηγικές επιλογές να ευθυγραμμίζονται με τους στόχους της νέας ΚΑΠ για την αγροτική ανάπτυξη. Ειδικότερα έχει προταθεί (Δεκέμβριος 2012) η εστίαση του προγράμματος σε 7 βασικές προτεραιότητες που

βασίζονται στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο εγχώριος αγροτικός τομέας: α) Ενίσχυση ανταγωνιστικότητας του αγροτοδιατροφικού τομέα, β) Προώθηση μεταφοράς γνώσεων στη γεωργία, την κτηνοτροφία, τη δασοπονία και τις αγροτικές περιοχές, γ) Ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και στήριξη της επιχειρηματικότητας στις αγροτικές περιοχές, δ) Βελτίωση της οργάνωσης της αλυσίδας τροφίμων, ε) Αποδοτικότερη χρήση των πόρων σε μια οικονομία με χαμηλές εκπομπές CO₂ και ανθεκτική στην κλιματική αλλαγή, στ) Διατήρηση, αποκατάσταση και ενίσχυση των οικοσυστημάτων που εξαρτώνται από τη γεωργία και τη δασοπονία, ζ) Ενίσχυση της ελκυστικότητας του αγροτικού χώρου μέσω βελτίωσης του ανθρώπινου δυναμικού και της ποιότητας ζωής.

Σύμφωνα με σενάρια που έχει επεξεργαστεί το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων σχετικά με τον τρόπο κατανομής της βασικής ενιαίας ενίσχυσης στον εγχώριο αγροτικό τομέα, η τελική επιλογή των κριτηρίων με βάση τα οποία θα προσδιοριστεί η βασική ενίσχυση επηρεάζει σημαντικά το ύψος της ενίσχυσης για τις επιλέξιμες εκτάσεις ανά γεωγραφική περιοχή. Σε αρκετές περιφερειακές ενότητες η μοναδιαία αξία των δικαιωμάτων ενίσχυσης θα υποχωρήσει σημαντικά σε σχέση με την υφιστάμενη κατάσταση, ιδίως σε περιοχές που με το σύστημα των ιστορικών δικαιωμάτων λάμβαναν υψηλές ενισχύσεις. Ένας πρόσθετος παράγοντας που οδηγεί σε μείωση της μοναδιαίας αξίας των δικαιωμάτων είναι η ένταξη νέων εκτάσεων (κυρίως βοσκοτόπων) που κατά το παρελθόν δεν είχαν δικαιώματα.

Στη Μεσσηνία, οι ελαιώνες πιστοποιημένης ελαιοκαλλιέργειας συγκεντρώνουν την πλειονότητα των εκτάσεων (περίπου 70%) με βάση τις ενιαίες αιτήσεις εκμετάλλευσης από τους δικαιούχους. Περαιτέρω, με βάση το ιστορικό μοντέλο κατανομής των δικαιωμάτων ενιαίας

αποδεδειγμένης ενίσχυσης, ο τομέας της ελαιοκαλλιέργειας στη Μεσσηνία εκτιμάται ότι λαμβάνει περίπου το 84% επί συνόλου €104 εκατ. άμεσων ενισχύσεων (εκτιμήσεις για το 2010). Οι άμεσες ενισχύσεις στη Μεσσηνία υπολογίζονται σε 460 €/εκτάριο, υψηλότερα κατά 21% σε σχέση με τον εθνικό μέσο όρο (380 €/εκτάριο). Ειδικά για την ελαιοκαλλιέργεια η ενίσχυση εκτιμάται σε 552 €/εκτάριο. Συνεπώς, η Μεσσηνία συγκαταλέγεται στις περιφερειακές ενότητες που λάμβαναν υψηλότερες του εθνικού μέσου όρου άμεσες ενισχύσεις, οι οποίες υπό τη νέα ΚΑΠ θα περιοριστούν, ανάλογα με το μοντέλο περιφερειοποίησης που θα επιλεγεί τελικά. Βέβαια, η πιθανή διεύρυνση των εκτάσεων που ενισχύονται συνεπάγεται ότι η τελική επίπτωση εξαρτάται από την υφιστάμενη κατανομή της ιδιοκτησίας ιδιαίτερα μεταξύ των εκτάσεων ελαιοκαλλιέργειας και των υπόλοιπων εκτάσεων της περιφερειακής ενότητας οι οποίες μέχρι σήμερα δεν λάμβαναν επιδοτήσεις. Για τον περιορισμό των απωλειών στη Μεσσηνία θα πρέπει να υπάρξει σαφής στροφή στις απαιτήσεις που συνδέονται με την καταβολή της «πράσινης» ενίσχυσης (π.χ. βιολογικές καλλιέργειες, διαφοροποίηση των καλλιεργειών, διατήρηση μόνιμων βοσκοτόπων, αφέρωση εκτάσεων σε οικολογικούς στόχους). Από την πλευρά των επιλογών πολιτικής, κρίσιμο ρόλο για το μέγεθος των πιθανών απωλειών θα έχει το ύψος των πόρων που θα κατευθυνθούν σε ενισχύσεις σε περιοχές με φυσικούς περιορισμούς, στους μικροκαλλιεργητές, καθώς και σε συνδεδεμένες ενισχύσεις. Ωστόσο, είναι σαφές ότι οφέλη μπορεί να προκύψουν από την ενεργό συμμετοχή και αξιοποίηση των κονδυλίων που κατευθύνονται στην αγροτική ανάπτυξη, τα οποία αποτελούν ευκαιρία για την οικοδόμηση ενός ανταγωνιστικού πρωτογενούς τομέα που διαμέσου των αγορών θα καταφέρνει να εξασφαλίζει την οικονομική του βιωσιμότητα.

Ανάλυση SWOT Αγροτικού τομέα στη Μεσσηνία

Πλεονεκτήματα	Αδυναμίες
<ul style="list-style-type: none"> Σημαντική θέση στην τοπική οικονομία Παραγωγή προϊόντων που συνδέονται στενά με τη Μεσογειακή διατροφή Υπαρξη πιστοποιημένων προϊόντων, ΠΟΠ/ΠΓΕ, βιολογικών Υπαρξη μεγάλου αστικού κέντρου (Καλαμάτα) Αύξηση της συμβολής της μεταποίησης Υψηλό ποσοστό χρησιμοποιούμενων γεωργικών εκτάσεων Γεωλογικό και μορφολογικό ανάγλυφο Τάση βελτίωσης της κατανομής αγροτικής γης βάσει έκτασης Υψηλή σχετική παραγωγικότητα στα ελαιόδενδρα και στις αροτραίες καλλιέργειες Υψηλός βαθμός εκμηχάνισης 	<ul style="list-style-type: none"> Μικρό μέγεθος των εκμεταλλεύσεων Ελλιπείς διασυνδέσεις με μεταποίηση και τουρισμό Ηλικιακή σύνθεση Χαμηλό μορφωτικό επίπεδο Χαμηλή αποτελεσματικότητα των συνεταιριστικών οργανώσεων Υστέρηση ως προς τις βασικές υποδομές Αδυναμίες στη μεταποίηση, διακίνηση, εμπορία και προώθηση αγροτικών προϊόντων Εξάρτηση από επιχειρήσεις αλλοδαπής Εξάρτηση από τις κοινοτικές επιδοτήσεις Ελλιπής εξειδίκευση σε συγκριτικά πλεονεκτήματα Τάση επιδείνωσης της κατανομής αγροτικής γης βάσει οικονομικής σημασίας Σχετική απομόνωση λόγω γεωγραφικής θέσης
Ευκαιρίες	Απειλές
<ul style="list-style-type: none"> Αξιοποίηση των κοινοτικών ενισχύσεων για την παραγωγή προϊόντων υψηλής προστιθέμενης αξίας Αξιοποίηση της αυξανόμενης ζήτησης για βιολογικά προϊόντα και προϊόντα ποιότητας Πρώθηση της συμβολαιακής γεωργίας Δυνατότητα σύνδεσης του αγροτικού τομέα με την αυξανόμενη τουριστική δραστηριότητα Διαφαινόμενη τάση επανεγκατάστασης στην ύπαιθρο Αύξηση των διεθνών τιμών στα υποκατάστατα ελαιολάδου Αύξηση των εξαγωγών ελαιολάδου στις νέες αναπτυσσόμενες αγορές 	<ul style="list-style-type: none"> Περιορισμός των κοινοτικών ενισχύσεων Επιδείνωση των δημοσιονομικών προβλημάτων της χώρας Αύξηση του ανταγωνισμού στη διεθνή αγορά ελαιολάδου Δυσκολία προσαρμογής στη νέα ΚΑΠ

Αναπτυξιακές προτεραιότητες και πιθανές δράσεις για τον αγροτικό τομέα στη Μεσσηνία

Στην προσπάθεια κατάρτισης και εφαρμογής ενός σχεδίου δράσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη του αγροτικού τομέα κρίσιμος είναι ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης και της Περιφέρειας, καθώς και άλλων συλλογικών φορέων της περιοχής (π.χ. Επιμελητήριο, συνεταιρισμοί, Ιδρύματα), οι οποίοι εκπορευόμενοι από ένα κοινό όραμα για την ανάπτυξη της περιοχής θα πρέπει να ενώσουν τις δυνάμεις τους, να συνεργαστούν και να κατανείμουν το έργο που πρέπει να φέρουν εις πέρας σε ρεαλιστική βάση, ανάλογα με τις ευθύνες που τους αναλογούν και τις δυνατότητες που διαθέτουν.

Οι θεσμικοί φορείς οφείλουν να πλαισιώσουν τις ιδιωτικές πρωτοβουλίες με τρόπο που θα διευκολύνει την αποτελεσματική δράση, ενώ και οι όποιες δυνατότητες υλοποίησης οριζόντιων δράσεων, με χρηματοδότηση από δημόσιους πόρους, θα πρέπει να ιεραρχηθούν προκειμένου να έχουν το μέγιστο δυνατό αποτέλεσμα σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από στενότητα πόρων

που αποθαρρύνει την ανάληψη και υλοποίηση πρωτοβουλιών, αλλά ταυτόχρονα τις καθιστά περισσότερο αναγκαίες από ποτέ για την αντιμετώπιση της κρίσης και τη βελτίωση των προοπτικών ευημερίας της περιοχής.

Η βιώσιμη ανάπτυξη του αγροτικού τομέα, η διατήρηση και η δημιουργία θέσεων εργασίας και η βελτίωση του εισοδήματος των παραγωγών στη Μεσσηνία προϋποθέτουν την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα, η οποία θα πρέπει να συνδυαστεί με τη δέσμευση στην εφαρμογή καλών πρακτικών βιώσιμης διαχείρισης των φυσικών πόρων, την υποστήριξη του ανθρώπινου δυναμικού και τη βελτίωση της πρόσβασης και παρουσίας στις αγορές.

Στόχοι και δράσεις για την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα στη Μεσσηνία

Στρατηγικός Στόχος	Επιμέρους ενδεικτικοί στόχοι και δράσεις
Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας του αγροτικού τομέα	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ενίσχυση συλλογικών μορφών οργάνωσης της παραγωγής (Ομάδες Παραγωγών, συνεταιρισμοί), για την αύξηση της κλίμακας παραγωγής και τη βελτίωση της παραγωγικότητας και της πρόσβασης στις αγορές 2. Διάχυση βέλτιστων πρακτικών και καινοτομιών που μειώνουν το κόστος, αυξάνουν την απόδοση ή/και βελτιώνουν την ποιότητα των καλλιεργειών, σε συνεργασία με ειδικούς. Μείωση του χάσματος στην εφαρμογή αποτελεσμάτων εφαρμοσμένης έρευνας 3. Επικέντρωση στην ποιότητα του προϊόντος σε όλα τα στάδια παραγωγής, τυποποίησης – μεταποίησης και εμπορίας (σήματα ποιότητας, πιστοποίηση υγιεινής και ασφάλειας, τυποποίηση) 4. Προγραμματισμός βασικών έργων υποδομής σε συνεργασία με τους δήμους, που θα μειώσουν το κόστος διακίνησης των αγροτικών προϊόντων 5. Ενίσχυση διασυνδέσεων με κλάδους downstream (συμβολαϊκή γεωργία, clusters, ολοκλήρωση προς τα εμπρός, σύνδεση με εστίαση – τουρισμό) – Συμπράξεις
Βιώσιμη διαχείριση των φυσικών πόρων	<ol style="list-style-type: none"> 6. Περιβαλλοντικά φιλικές μέθοδοι καλλιέργειας (ορθολογική χρήση εισροών, συστήματα ολοκληρωμένης διαχείρισης, βιολογικά προϊόντα) 7. Ορθολογική χρήση υδάτινων πόρων (εξοικονόμηση, αντιμετώπιση υφαλμύρωσης, αρδευτικά δίκτυα: εκσυγχρονισμός και τεχνικές άρδευσης) 8. Αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (αξιοποίηση βιομάζας ελαιοκαλλιέργειας και αποβλήτων ελαιοτριβείων για ενεργειακούς σκοπούς) 9. Ανάπτυξη συστημάτων ανακύκλωσης υλικών θερμοκηπιακών καλλιεργειών (διαχείριση πλαστικών καλλιεργειας) 10. Προγράμματα φυτοπροστασίας, συγκέντρωση και διαχείριση βιομάζας και αποβλήτων, διαχείριση βοσκοτόπων
Ανθρώπινοι πόροι	<ol style="list-style-type: none"> 11. Συστηματική παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και τεχνικής υποστήριξης και κατάρτισης για υφιστάμενες και νέες καλλιέργειες σε υφιστάμενους και νέους παραγωγούς 12. Πληροφόρηση για εξελίξεις στις αγορές, το θεσμικό πλαίσιο, δημιουργία καινοτομικής αντίληψης, υιοθέτηση νέων τεχνολογιών και υπόδειξη «έξυπνων» επενδυτικών ευκαιριών 13. Προσέλκυση νέων παραγωγών – ανανέωση ανθρώπινου δυναμικού

Ο αγροτικός τομέας δεν θα πρέπει να θεωρείται αποκομμένος από τον τομέα επεξεργασίας και μεταποίησης τροφίμων, εφόσον το ζητούμενο είναι η αποτελεσματική στήριξη και η προώθηση της ανάπτυξής του. Ενώ οι συνθήκες στις αγορές αγροτικών προϊόντων είναι έντονα ανταγωνιστικές, τα περιθώρια κέρδους χαμηλά και η αβεβαιότητα για το ύψος του εισοδήματος λόγω διακυμάνσεων στις τιμές, υψηλή, η επεξεργασία και μεταποίηση των τροφίμων παρέχει, υπό προϋποθέσεις, τη δυνατότητα επαύξησης της προστιθέμενης αξίας των προϊόντων και πρόσβασης στις αγορές με καλύτερους όρους.

Συνεπώς, ένας εύρωστος και αναπτυσσόμενος τομέας επεξεργασίας και μεταποίησης τροφίμων στη Μεσσηνία, θα εξασφαλίζει τη ζήτηση για τα προϊόντα της πρωτογενούς τοπικής παραγωγής και θα ωθεί την παράλληλη ανάπτυξη του αγροτικού τομέα. Σε αυτό το πλαίσιο απαιτείται ενίσχυση της εξωστρέφειας και βελτίωση της πρόσβασής του στις αγορές.

Στόχοι και δράσεις για την ανάπτυξη του τομέα επεξεργασίας τροφίμων στη Μεσσηνία

Στρατηγικός Στόχος	Επιμέρους ενδεικτικοί στόχοι και δράσεις
Ανάπτυξη του τομέα επεξεργασίας και μεταποίησης τροφίμων της Μεσσηνίας	<ol style="list-style-type: none"> 1. Δημιουργία ισχυρότερων εταιρικών ή συλλογικών σχημάτων στον κλάδο τροφίμων με χαρτοφυλάκιο διαφοροποιημένων παραδοσιακών μεσσηνιακών προϊόντων με μέριμνα για τα εξής: <ul style="list-style-type: none"> ο Ανάπτυξη συμβολιακής γεωργίας ο Βελτιστοποίηση logistics (π.χ. με συγκέντρωση εμπορικών ροών) για μείωση κόστους μεταφοράς και διανομής ο Επικέντρωση στην καλύτερη αξιοποίηση των προϊόντων ΠΟΠ της περιοχής (τυποποίηση αποκλειστικά στη Μεσσηνία) ο Εισαγωγή καινοτομιών στα προϊόντα, παροχή συνδυασμένων υπηρεσιών – προϊόντων ο Ενίσχυση θέσης στην εγχώρια αγορά και υποκατάσταση εισαγωγών ο Παρακολούθηση εξελίξεων στις αγορές, προσδιορισμός αγορών – στόχων, τμηματοποίηση αγορών και προσδιορισμός γραμμών προϊόντων και της τιμολογιακής πολιτικής ανά τμήμα της αγοράς, ανάλυση καναλιών διανομής, πλάνο ανάπτυξης παρουσίας στις αγορές ο Παρακολούθηση όλων των δυνατών πηγών δημόσιας χρηματοδότησης, προετοιμασία επενδυτικών προτάσεων και συμμετοχή σε προγράμματα εξωστρέφειας
Ενίσχυση εξωστρέφειας και παρουσίας στις αγορές	<ol style="list-style-type: none"> 2. Ενοποίηση εμπορικών δυνατοτήτων με συνεργασία εξαγωγικών επιχειρήσεων της περιοχής 3. Συμπράξεις με εδραιωμένες εταιρείες και δίκτυα διανομής σε Ελλάδα και εξωτερικό – εξέταση συνεργειών 4. Κοινή παρουσία μεσσηνιακών προϊόντων σε διεθνείς εκθέσεις και σταθερή παρουσία σε διαγωνισμούς και αξιολογήσεις προϊόντων 5. Σύμφωνο ποιότητας με κλάδο εστίασης – ξενοδοχείων 6. Πρότυπο ηλεκτρονικό κατάστημα μεσσηνιακών προϊόντων 7. Καθιέρωση διοργάνωσης διεθνών επιχειρηματικών συναντήσεων στη Μεσσηνία 8. Ειδικές μορφές προβολής (π.χ. οικοδόμηση σχέσεων με ομάδες επιρροής, βελτιστοποίηση χρήσης εργαλείων κοινωνικής δικτύωσης)

Στόχοι και δράσεις για την ανάπτυξη του τομέα ελαιολάδου στη Μεσσηνία

Τομέας	Ενδεικτικοί στόχοι και δράσεις
Ελαιοκαλλιέργεια	<ol style="list-style-type: none"> 1. Δέσμευση στην εφαρμογή ορθών γεωργικών πρακτικών και διεύρυνση της παραγωγής προϊόντων ολοκληρωμένης διαχείρισης και βιολογικής γεωργίας σε συνδυασμό με αξιοποίηση σημάτων ΠΟΠ/ΠΓΕ και πιστοποίηση με αναγνωρισμένα στην Ελλάδα και διεθνώς σήματα. 2. Ενσωμάτωση συστημάτων ιχνηλασιμότητας στις επιτραπέζιες ελιές και στο ελαιόλαδο σε όλα τα στάδια παραγωγής – έκθλιψης – τυποποίησης – εμπορίας 3. Διαχείριση των διάσπαρτων ή παραμελημένων από κατοίκους αστικών κέντρων ελαιώνων από οργανώσεις παραγωγών ή ιδιωτικές επιχειρήσεις βάσει πολυετών συμβάσεων
Ελαιοτριβεία	<ol style="list-style-type: none"> 4. Εξέταση δυνατοτήτων συγκέντρωσης ελαιοτριβείων / κοινής έκθλιψης για επίτευξη οικονομικών κλίμακας 5. Πιστοποιήσεις και συστήματα διασφάλισης ποιότητας, ασφάλειας, υγιεινής και περιβαλλοντικής διαχείρισης και αντιμετώπιση ζητήματος αποβλήτων 6. Δίκτυο επισκέψιμων ελαιοτριβείων και άλλων αγροτικών μονάδων
Επεξεργασία / Τυποποίηση	<ol style="list-style-type: none"> 7. Εξέταση δυνατοτήτων συγκέντρωσης τυποποιητηρίων για επίτευξη οικονομικών κλίμακας και καλύτερης εμπορικής αξιοποίησης των προϊόντων 8. Έμφαση στην πιστοποίηση, διασφάλιση ποιότητας και δικτυώσεις με άλλους τομείς 9. Διαχωρισμός ελαιολάδου με βάση τα χαρακτηριστικά (χημικές αναλύσεις, πάνελ τεστ). 10. Ποιοτική διαφοροποίηση σε περισσότερες διαστάσεις (συνδυασμός γεύσεων, συσκευασία, οργανικά – λειτουργικά τρόφιμα, κλιματικά ουδέτερο ελαιόλαδο) 11. Ανάπτυξη τομέα επεξεργασίας βρώσιμων ελιών και παραγωγή νέων τύπων προϊόντων 12. Διεύρυνση μεριδίου τυποποιημένου ελαιολάδου εντός της περιφερειακής ενότητας (π.χ. μέσω στήριξης από τοπική αυτοδιοίκηση – εκπτώσεις από δημοτικά τέλη για επιχειρήσεις εστίασης – καταλυμάτων που χρησιμοποιούν τυποποιημένο ελαιόλαδο της περιοχής)